

ULOS EPÄTOIVOSTA
OUT OF DESPAIR

Identiteetin sirpaleisuus ja kulttuurinen muutos nuorten itsetuhoisuuden taustavaikuttajina

Katsaus sosiaalitieteelliseen tutkimukseen

Kati Kataja
Yliopistotutkija
Tampereen yliopisto

Itsemurhatutkimuksen paradigmat (Wray ym. 2011)

- Lääketieteellinen
- Psykiatrinen
- Psykologinen
- Kansanterveystieteellinen
- Sosiologinen

Sosiaalitieteelliset näkökulmat ovat olleet viimeiset 50 vuotta psykiatrinen ja psykologisten näkökulmien varjossa.

Meidän tulisi huomioda paremmin sosiaalitieteen mahdollisuudet laajentaa ymmärrystä itsemurhien taustoista.

Katsaus 22 nuorten itsemurhia käsittelevään sosiaalitieteelliseen tutkimusartikkeliin

- Tutkimukset sijoittuvat pääasiassa **Pohjois-Amerikkaan**; mukana muutama kehittyvien maiden näkökulma (Kiina, Sri Lanka)
- Ikähaitari artikkeleissa on **12 ja 35** ikävuoden välillä
- Tutkimuksissa haastateltu eri tahoja
 - **1) itsemurhaa yrittäneitä nuoria aikuisia, 2) näiden vanhempia tai 3) mielenterveyden ammattilaisia**
- Useassa artikkelissa tarkastelun kohteeksi valittu jokin erityinen väestöryhmä
 - **sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, etniset vähemmistöt (alkuperäiskansoihin kuuluvat), asunnottomat, heikomman tulotason perheistä tulevat, maaseutu- tai muissa pienissä yhteisöissä asuvat**

Kiinnostus tulosten sijasta teorioissa

- **Tavoite:** Miten nuorten itsemurhat **kehystetään ja selitetään teoreettisesti** sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa?
- **Lähtöoletus:** olemassa oleva tutkimus on yhdessä onnistunut tavoittamaan jotain oleellista tästä ilmiöstä. Mikä tämä kaikki tutkimukset lävistävä **pohja-ajatus** on?
- **Tulos:** Lähes kaikki teorialähestyvät tavalla tai toisella **yksilön jäsenyyttä** yhteiskunnan eri yhteisöissä:
- Nuorten itsemurhassa on siis kyse jonkinlaisesta säröstä **yksilön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa**, ja se ilmenee yhteisöön **kiinnittymisen ongelmina**.

Identiteetti sosiaalitieteellisesti ymmärrettynä ja sen merkitys itsemurhissa (Mueller ym. 2021)

- **Identiteetti:** Miten yksilö hahmottaa itsensä osana sosiaalisia yhteisöjä tai luokituksia (mies, valkoinen, koulutettu, muslimi, saamelainen jne.).
- Identiteettien kautta yksilön **ulkopuolinen sosiaalinen maailma** jaettuine rakenteineen ja arvoineen on **aina läsnä** yksilön **ajatuksissa ja toiminnassa**.
- Ulos suljetuksi tulemisen kokemukset, ryhmiin sisään pääsyn vaikeudet ja epäonnistuminen identiteettiin liittyvien odotusten täyttämässä herättävät **syyllisyyttä ja häpeää**, joista voi seurata syvempää **arvottomuutta ja toivottomuutta**.
- Erilaisten identiteettikriisien ja ulkopuolisuuden kokemusten merkitys **itsemurhien taustalla** on osoitettu monissa laadullisissa tutkimuksissa.

1) Jäsenyyden ongelmat **koko yhteiskunnan tasolla**

- **Durkheimin itsemurhateoria** (1897)
korostaa yksilön integroitumista yhteisöön sopivasti – ei liian löyhästi tai tiukasti.
- **Ekologinen systeemiteoria**
Yksilö on osa monitasoista kokonaisuutta, jonka osat vaikuttavat toisiinsa: perhe, naapurusto, kaupunki, yhteiskunta. (Bronfenbrenner 1967)
- **Interpersonal theory of suicide**
näkee itsemurhan taustalla puutteellisia kuulumisen kokemuksia yhdistyneenä toivottomuuden tunteeseen. (Joiner 2005)

2) Jäsenyyden ongelmat jossakin yhteiskunnan alaryhmässä

- **Vähemmistöstressi**
sosiaalinen paine, joka aiheutuu ympäristön negatiivisista reaktioista (kuten sukupuolivähemmistöt). (Meyer 1995)
- **Normiteoriat** ohjaavat tarkastelemaan yksilön käyttäytymistä ryhmäkohtaisten normien näkökulmasta, esimerkiksi maskuliinisuuden normit. (esim. Ferguson 2000)
- **Historiallinen trauma**
kulttuurisesti peritty syrjintäkokemus horjuttaa yksilön identiteettiä ja itseymmärrystä (esim. alkuperäiskansat). (Evans-Campbell 2008)

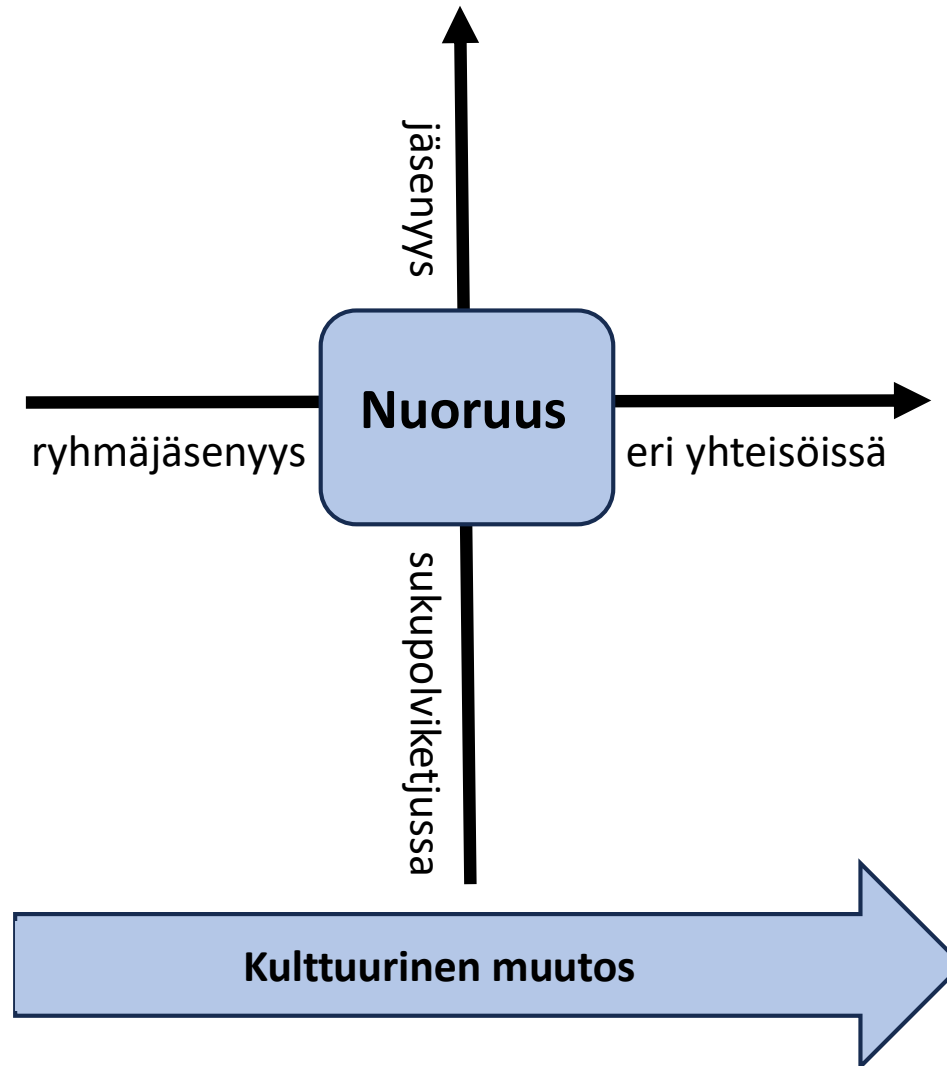
ULOS EPÄTOIVOSTA
OUT OF DESPAIR

3) Jäsenyyden ongelmat **sukupolvien ketjussa**

- **Psykososiaalinen kehitysteoria**
lapsen ja nuoren ikätasojen kehitystehtävien onnistunut tai kriisiytynyt käsittely. (Erikson 1968)
- **Emerging adulthood -käsite**
moderneissa länsimaissa tavanomaisen 'pitkittyneen nuoruuden' tuomat haasteet itsenäistymisessä ja yhteisön jäseneksi integroitumisessa. (Arnett 2000)
- **Aspiraation käsite**
vanhempien ja lasten väliset ristiriitaiset odotukset, kun erilaiset kulttuuriset odotukset törmäävät toisiinsa. (Glick & White 2003)

Nuoruuden transitiivaihe ja kaksoisodotukset

Kaksi esimerkkiä kaksoisodotuksista

1) Latinalaisesta amerikasta USAan muuttaneet siirtolaistytöt (Haussmann-Stabile et al. 2013):

- Tyttöjen tulevaisuuden tavoitteet alkavat mukailla amerikkalaista mainstream-kulttuuria
- Joidenkin nuorten vanhemmat pyrkivät kontrolloimaan tyttöjä liikaa suojellakseen heitä näkemiltään (moraalisilta) uhilta, esim. deittailu
- Autonomian rajoittamisella nähtiin vaikutus tyttöjen itsetuhoisen käyttäytymisen lisääntymiseen.

2) Asunnottomien transnuorten itsemurhat (Morrow & McGuire 2023):

- Nuoren oma identiteetti ja jäsenyys transyhteisössä saattaa olla selkeä ja ehjä
- Joidenkin nuorten vanhemmilla on kuitenkin vaikeuksia hyväksyä ja tunnustaa tätä
- Heikko perhedynamiikka myötävaikuttaa sekä itsetuhoisuuteen että asunnottomuuteen

Johtopäätös?

- **Nopea kulttuurinen muutos vahvistaa kaksoisodotuksia, jotka altistavat mielenterveysongelmille**
 - Sukupolvien väliset kuilut syvenevät
 - Ristiriitaiset odotukset luovat jännitteitä ja haasteita oman paikan löytymiselle.
- Ristiriidat ja jännitteet voivat ilmetä emotionaalisesti häpeänä, stressinä, turhautumisena, ulkopuolisuutena, toivottomuutena, riittämättömyytenä tai näköalattomuutena.
- Tämä **altistaa mielenterveysongelmille**, jotka joko tunnistetaan palveluissa, mutta voivat jäädä myös tunnistamatta.

Jatkokeskustelun suuntia

1. Mielenterveysongelmia hoidettaessa, tulisi tunnistaa **paremmin myös niitä sosiokulttuurisia olosuhteita**, jotka altistavat mielenterveysongelmille ja lisäävät itsetuhoisuuden ja itsemurhien riskiä.
2. Meidän aikamme **sosiaalista ja kulttuurista ilmapiiriä** Suomessa määrittäviä ja **nuorten tulevaisuuskuviin ja identiteetteihin** vaikuttavia tekijöitä ovat:
 - **Digitalisaatio, erityisesti sosiaalinen media**
 - **Ajankohtaiset globaalit kriisit, turvattomuus**
 - **Demografinen rakenne ja julkisen talouden haasteet**

Esityksessä käytetty kirjallisuus

- Arnett, J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Bronfenbrenner, U. (1967). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Durkheim (1897/1985). *Itsemurha: sosiologinen tutkimus. (Le suicide: Étude de sociologie.)* Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Tammi
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W.W. Norton.
- Evans-Campbell, T. (2008). Historical trauma in American Indian/Native Alaska communities: A multilevel framework for exploring impacts on individuals, families, and communities. *Journal of Interpersonal Violence*, 23, 316-338.
- Ferguson, T. J., Eyre, H. L., & Ashbaker, M. (2000). Unwanted identities: A key variable in shame–Anger links and gender differences in shame. *Sex Roles*, 42, 133-157.
- Glick, J. E., & White, M. J. (2003). Post-secondary school participation of immigrant and native youth: The role of family and educational expectations. *Journal of Social Science Research*, 33, 272-299.
- Hausmann-Stabile, C., Gulbas, L., & Zayas, L. H. (2013). Aspirations of Latina adolescent suicide attempters. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 35(3), 390-406.
- Joiner, T. E. (2005). *Why people die by suicide*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Meyer IH. (1995) Minority stress and mental health in gay men. *J Health Soc Behav* 1995;36:38-56.
- Morrow, Q. J. & McGuire, J. K. (2023). A qualitative inquiry of associations between family environment and suicidality for transgender youth experiencing homelessness. *Journal of Adolescent Research*, 1-38.
- Mueller, A.S., Abrutyn, S., Pescosolido, B. & Diefendorf, S. (2021). The Social Roots of Suicide: Theorizing How the External Social World Matters to Suicide and Suicide Prevention. *Frontiers in Psychology* 12, Article 621569.
- Wray, M., Colen, C. & Pescosolido, B. (2011). The Sociology of Suicide. *Annual Review of Sociology* 37, 505-528.

Kiitos!

Lisätietoja:
Kati Kataja
kati.kataja@tuni.fi
050 463 7732

